

Climent Garau i Melis

història d'un faroler gabellí

Mercè Garau i Blanes

Jaume Fuster

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2017

1. ELS ORÍGENS

En Climent Garau i Melis, repadrí de qui signa aquesta ressenya, va néixer a Capdepera el 14 d'octubre de 1864. A son pare, en Miquel Garau i Terrassa, li devem la fundació de Cala Rajada, com a nucli urbà separat de Capdepera, en ple estiu de 1878, quan va demanar permís per a parcel·lar 31 solars al voltant del mollet de pescadors i de la carretera del

far. Devia ser un personatge innovador, a més d'emprenedor, ja que fou el primer que abandonà la tradició de nomenar hereu i repartí els seus bens entre els seus set fills. I ho féu a sorts, sense discriminació de gènere, com diríem modernament, i sense tant sols donar avantatge a l'edat.

En Climent era el segon dels set germans, si bé de parts se'n feren sis perquè na Caterina, la més gran, entrà a monja, prengué el nom de Sor Salutària i partí a fundar el convent de les germanes franciscanes a Vilamayor de Santiago, un poblet de la província de Conca (Espanya).

Ell ja pertany a una segona generació de joves que veuen davant seu altres horitzons. De fet un oncle seu s'havia fet torrer de far i el seu exemple l'animà a provar-ho. Així obria una porta de sortida a aquella vida de no poder ser, s'assegurava un sou de per vida i esquivava esser portat als camps de batalla de les guerres colonials espanyoles. El preu que s'havia de pagar a l'època era l'aïllament involuntari i una vida itinerant, amb canvis constants de residència que obligaven a deixar enrere, una vegada i una altra, amics i família.

El consell del seu oncle, de nom Baptista, el degué convèncer i el determinà a entrar de mosso a ca un ferrer de Capdepera. Allà va aprendre a soldar, ajustar, emprar el martell i donar formes primàries al ferro roent just tret de la fornall i, en definitiva, posar les mans sobre aquells estris mecànics que constituïen tota la tecnologia que més endavant hauria de manejar, reparar i mantenir. Va complementar aquesta formació pràctica amb l'estudi de les matèries del programa de farer: aritmètica, geometria, física, òptica, reglamentació del cos de torrers, mecànica..., i aviat partí cap al far de Capdepera per fer les pràctiques de torrer. Ja fora de programa,

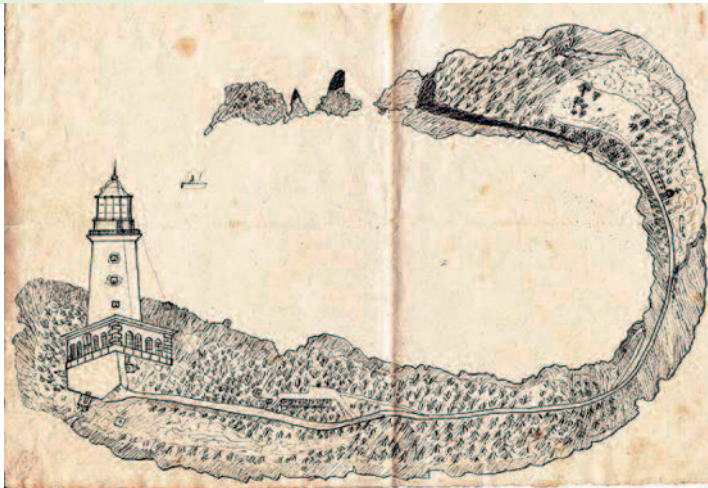
Miquel Garau Terrassa i Magdalena Melis, pares de Climent Garau i Melis.

aprengué solfeig, a tocar el requint i la flauta travessera amb la banda de música dels «neos»¹ i a cantar sarsuela amb n'Àngela, la que acabaria sent la meva repadrina, i amb la que ompliria llargues vetllades al far fent duets fins que en tingueren ànims i ganes.

El 10 de juny de 1885, cursà una instància des del fort de la Mola de

Maó, on feia el servei militar, per ser admès als exàmens per accedir a torrer, en la qual feu constar que ja havia fet els estudis que determinava el Reglament de Torrons, així com també les pràctiques al far de Capdepera. En aquells moments tenia 21 anys i era caporal de segona de la tercera companyia del vuitè batalló d'artilleria a Maó. Aviat, afavorit per seva bona planta i alçada, el feren gastador i acabà els seus serveis com a caporal de primera.

La «Real Orden de 21 de mayo de 1851», per la qual s'aprovà el Reglament de Torrons, establia que, en ingressar al cos, tots els torrons havien de ser forçosament destinats a un far situat en un illot deshabitat o al qual no s'hi pogués arribar en temps normal amb embarcació tripulada per un sol home, i els situats en punts distants de més de 15 km de pobles que tinguessin església, escola i metge. En aquestes destinacions hi havien de prestar els seus serveis durant un mínim de tres anys. En Climent va fer aquesta penitència repartida en dos fars: el de les illes Columbretes² i el de la Mola de Formentera.

L'Illa Grossa de les Columbretes, dibuixada per en Climent Garau i Melis, presidida pel far i on es pot veure el cementeri on va deixar enterrat el seu primogènit Miquel.

Climent Garau i Melis i la seva dona, Àngela Massanet Alzina.

2. FAR DE L'ILLA GROSSA DE COLUMBRETES: LA TRAGÈDIA (1891-92)

No ens consta la data exacta en què en Climent ingressà al cos de torrers³ ni si fou admès als exàmens el mateix juliol de 1885. En qualsevol cas, al desembre de 1891 tenia en propietat la plaça de torrer a l'Illa Grossa de les Columbretes. Allà, en aquelles terres volcàniques emergides de les aigües a més de 30 milles de la costa, havia de desembarcar amb la seva dona Àngela Massanet i Alzina i el seu fill de poc més d'un any, en Miquel Garau i Massanet. Conten que cada quinze dies, amb permís de l'onatge, arribava una barca des de Castelló amb avituallament per a ell i la seva família, els únics habitants d'aquell roc inhòspit i pelat. Aquella i potser la d'alguna barca de pescadors que s'hi atansava, constituïen la seva connexió amb el món, però també i, sobretot, l'única via d'escapatòria i de salvament en cas de catàstrofe o necessitat. La subsistència d'aquella família depenia també dels trumfos que li donaven la seva escopeta i la canya de pescar, de l'aigua de pluja que aplegaven cap a l'aljub, a més dels fruits d'un petit hortet, quatre passes més enllà. I de la sort, que no els acompanyà quan en Miquelet començà a mostrar signes de malaltia i aviat s'adonaren que havia agafat la pigota, just quan començava un temporal de primavera que havia de durar dies i més dies, barrant el pas entre l'Illa i els remeis, i quan, per a completar la desesperança, son pare sortí a caçar i tornà amb l'ocell de més malastrugança: una òliba! El brou de l'au, les cures de la farmaciola de píndoles homeopàtiques del far i tota l'estimació i la tendresa dels seus pares no pogueren aturar el curs mortal de la malaltia i en Miquel va finir. Si avui visiteu l'Illa hi trobareu un petit cementeri on son pare va enterrar el fill i li feu una làpida on gravà el seu nom. Quan el temporal afluíxà i li fou concedida la llicència, deixaren l'Illa rumb al far de la Mola de Formentera. Era el juny de 1892. La tomba d'en Miquel està envoltada de mitja dotzena més de soterraments, testimonis esfereïdors d'altres tantes tragèdies viscudes pels torrers del far a l'illa Grossa.

La vida havia de continuar i així va ser. Van rebre ràpidament l'autorització d'abandonar les Columbretes i tornar a Mallorca, on quedà la repadrina refent-se d'aquell daltabaix i embarassada de pocs mesos. El padrí emprengué tot seguit el viatge al seu destí: el far de La Mola de Formentera, font d'inspiració novel·lística de Jules Verne. Construït l'any 1861 sobre un penya-segat que es precipita al mar verticalment des d'una alçada de 120 m, l'espectacle que colpí Verne és contemporani al que contemplaren els repadrins Climent i Àngela. Un lloc que transportà la imaginació del novel·lista cap a un cataclisme planetari i un viatge en meteorit (Hector Servadac, publicada el 1877) o li suggerí, ja més endavant i

compartint escenari amb el far de San Juan de Salvamento, a la Patagònia, els personatges més malignes i violents (El far de la fi del món, publicada el 1901). Volem pensar que el dia que hi arribà el repadrí lluïa un bon sol, la mar era plana i el far s'aixecava davant ell amb gest acollidor.

Aquell bon home quedà tot sol bevent-se les llàgrimes a l'espera que la seva dona tornés i poguessin reprendre la vida junts altra vegada. D'aquells temps és una carta que li adreça el seu oncle Bernat Vaquer donant-li consol i consells, tot mirant de remuntar el seu ànim. Al poc temps, la repadrina Àngela va tenir el seu segon fill –el meu padrí– a qui posaren de nom Miquel, en record del primogènit traspassat. Això era el 1892.

El que és ben cert és que a la Mola ja no dependrien dels capricis de les ones per tocar remei: el metge, l'església, els queviures i la gent eren a «només» 16 km de camí de terra, a tres hores llargues a peu, o a dues en ase, si és que en tenien. I, fos com fos l'experiència, sabem que la compartiren amb dues famílies que també hi estaven assignades: la d'en Josep Torres i Cardona i la d'en Zenó Tur, de cognoms clarament eivissencs o formenterencs.

En Miquel Garau i Massanet, mort als dos anys a l'Illa Grossa de les Columbretes.

3. DE 1893 A 1915

Dotze anys més de trànsit (1893-1905): Porto Colom, Capdepera i Escambreras

Port de Cala Rajada.

Acomplerts els tres anys de serveis en fars extrems, escurçaren les distàncies amb la civilització anant a parar al far mallorquí de Porto Colom, a 2,5 km de Felanitx i des d'on ja podien recuperar un cert contacte amb els familiars i amb la seva terra nadiua. Aquesta estabilitat s'hauria de consolidar amb la destinació al far de Capdepera, cap a l'any 1897. Allà nasqué na Magdalena, l'any 1898. Tanmateix, un ascens de categoria a torrer de far de 2a classe, els forçà a moure's de bell nou, aquest cop cap a Escambreras, al davant de la

costa de Cartagena. Amb un sou anual de 1.500 ptes. s'hi varen estar des del 1901 fins al 1905. Per sentir altres alens que no fossin els seus, havien de travessar un freu no gaire llarg. Amb un bot de rem, una vela i bona mar tenien el viatge assegurat i podien visitar el contramestre major Alzina, parent de la repadrina Àngela, que era responsable del cordam de l'esquadra espanyola a Cartagena.

Agafar el bot diàriament per anar a escola no devia ser una bona alternativa, així és que el meu padrí Miquel i la meva tia Magdalena degueren rebre lliçons a casa, de la mà dels seus pares, fins que es pogueren escolaritzar, acompanyats ja els 13 anys ell i els 7 ella, quan per fi arribaren a Vilanova i la Geltrú.

El primer de maig de 1905 el far de Sant Cristòfor inaugurava la seva nova torre, de 21 metres d'alçada, i dos mesos després hi arribava en Climent Garau i Melis amb la seva dona i els seus fills, per a ocupar-se'n del seu funcionament. Arribar a Vilanova significà la fi de l'aïllament, el re-

torn a la civilització, trepitjar terra amiga i germana. Però no només això, perquè a Vilanova hi trobarien una societat que se'ls presentava acollidora, progressista i igualitària.

El repadrí Climent hi feu amics, els noms dels quals encara han arribat a la meva generació: els senyors Campins,⁴ els senyors Vergés, un patró de pesca de tonyina que mon pare va conèixer als anys cinquanta i que conta que li va semblar un professor d'universitat i que tenia una filla que enamorava i que tocava un piano de cua que tenien a casa seva... Sense haver-ho conegut, just d'haver-ne sentit parlar a la tia Magdalena i a mon pare, aquella Vilanova de començaments de segle se m'apareix com un punt de partida de l'herència cultural i identitària que he rebut de la família paterna.

La tia Magdalena estudià a una escola on les monges teresianes li ensenyaren aritmètica, gramàtica, literatura i història, en una època en què la instrucció per a les dones se solia centrar en les labors, les manualitats i les normes de conducta esperables per a exercir una paper

submís i de segon ordre a la societat. A ella li sembraren una llavor de llibertat i d'autonomia personal que li serviria per destacar com a dona emprenedora i instruïda.

Als ulls del meu padrí Miquel, un adolescent de 13 anys que havia viscut fins llavors privat de relacionar-se amb consemblants, Vilanova havia de ser París, Nova York i Londres tot plegat! Conservem cartes i fotografies que testimonien aquesta «festa»: amb el Vilanova Futbol Club, fent

Primera comunió de na Magdalena Garau Massanet a Vilanova i la Geltrú.

pràctiques al laboratori de l'escola tèxtil, dibuixant caricatures dels amics i d'escenes que els devien fer riure a les totes, pintures de les barques dels pescadors sobre l'arena de la platja de Sant Sebastià... Vilanova li va coincidir amb la seva adolescència i la seva joventut, amb l'etapa de la socialització en la qual es va impregnar dels valors d'aquella societat i en la qual va desenvolupar afectes, afeccions i habilitats de relació i de treball.

Aquests documents gràfics i escrits desprenen una aroma de modernitat, de progrés i de trencament. Són joves que juguen a futbol d'amagat dels seus pares,⁵ perquè aquest esport està considerat com a molt perillós, que usen termes com *sportman* i *lunch*, que es mengen el món no sense una certa dosi d'arrogància mesclada d'una ironia fina que fa pensar que es miren el futur amb confiança i amb el convenciment que tot serà millor.

El padrí va estudiar a l'escola industrial i va obtenir una titulació d'enginyer manufacturer tèxtil, que avui equivaldria a la d'enginyer tècnic en teixits. A Mallorca no va tenir oportunitats de feina en la indústria tèxtil, però va aplicar els coneixements de matemàtiques i d'altres capacitats adquirides, com a professor de l'escola industrial i fent classes particulars a

joves que preparaven els exàmens de maquinistes navals de l'armada.

El meu padrí va utilitzar sempre el català en la seva correspondència privada i quan va arribar a Mallorca connectà ràpidament amb les persones⁶ que conformaven el nucli dur del catalanisme de l'època i formà part de l'Associació per la Cultura

En Miquel Garau i Massanet al laboratori de l'escola industrial de Vilanova i la Geltrú.

de Mallorca, en la qual va exercir de tesorier.

Una altra mostra de la integració d'aquella família en la vida vilanovina és el nomenament del meu repadrí Climent com a vicepresident de l'Apòstolat de l'Oració de la parròquia de la Verge de la Immaculada Concepció, on el rector Josep Sercavins el descriu com una persona pietosa i de confiança per al càrrec.

(I 4) FINAL D'ETAPA

Final d'etapa: El far de la Riba de Palma (1915-1931)

El Far de la Riba de Palma seria la següent i darrera destinació del meu repadrí, que l'aconseguí quan li va ser concedit el dret a «fars de descans». Aquests eren els situats a les ciutats i estaven reservats, segons el reglament, als torrers majors de 50 anys i que havien exercit més de 20 anys en fars aïllats. No fou fins a l'any 1915 quan el meu repadrí Climent acomplí aquestes estrictes condicions.

Per als seus fills aquest canvi no degué ser tan ben rebut com per als seus pares. La tia Magdalena va patir un autèntic xoc cultural quan, a l'escola de monges de la Puresa de Palma, va topar amb un ambient social regressiu, dominat per prejudicis socials, i on l'educació es limitava al punt de creu i a dominar els boixets per fer-hi punta al coixí. Record com explicava que se n'havien rigut d'ella perquè no portava capell!

El far de la Riba estava situat just al final d'un passeig del mateix nom per on els ciutadans de Palma anaven a estirar les cames i prendre l'aire fresc de la mar mentre contemplaven el tràfec marítim d'entrada i sortida dels pailebots. Així fou com la tia Magdalena va ser ullada per un jovenet d'Alaró que tenia els seus somnis i les seves esperances posades a Cuba. Amb el vist-i-plau de les

autoritats paternes, es casaren i cap allà partiren a fer fortuna com a constructors.

El meu padrí també va trobar l'amor en una pubilla sollerica, n'Antònia Arbona i Colom, que va conèixer a la consulta del Dr. Fortesa Rei, un dentista de molta anomenada a Palma. Diuen si els va «arreglar» la trobada «casual», en aquella sala d'espera, mossèn Salvador Galmés, que els casaria i que batejaria el seu únic fill, en Climent Garau i Arbona, nascut⁷ el 1924 al mateix far de la Riba de Palma.

Del far de la Riba ja no se'n va haver de moure fins que, per edat, es va poder jubilar.

Climent Garau i Melis.

Les condicions laborals: salaris baixos i molta disciplina

Tenim constància que l'any 1891 el seu sou anual era de 1.250,00 ptes. i que, deu anys més tard, ja com a Torrer de far de 2a classe, en guanyava 1.500,00. Deu anys de feina i un ascens de categoria li comportaren, doncs, un increment salarial equivalent a un 2% anual en pessetes nominals, sense tenir en compte la inflació. L'avantatge d'aquest sou és que una gran part podia anar a estalvi, atès que disposant d'habitatge i de poques oportunitats de consum, la despesa familiar havia de ser molt reduïda.

Només quan s'assolien les categories més elevades, els sous eren més atractius. El salt salarial més significatiu el trobam quan passa d'una assignació de 2.500 ptes. com a Torrer Primer de Fars, el 1913, a una de 7.000 ptes. anuals just dos anys després, al 1915, quan obté la plaça a Fars de Descans (a Palma).

Permís d'armes concedit a Climent Garau i Melis per part de José Millán Astray, cap de la policia de Barcelona i autor de la frase «Viva la muerte, muera la inteligencia», pronunciada el 1936 a Salamanca i contestada per Miguel de Unamuno amb la també famosa frase: «Venceréis pero no venceréis».

Per a la subsistència seva i de la seva família, el repadrí Climent comptava amb alguns censals i amb els productes de la terra que heretà de son pare Miquel, d'on treien per fer una miqueta de vi, un poc de blat, quatre palmes i un grapat d'ametlles. Des de ben jovenet ja tenia tendència a l'estalvi i a la inversió: amb el sou del servei militar es va comprar un rellotge de ferro Roskopf, negre i amb dibuixos daurats, que devia ser molt impactant perquè mon pare encara el recordava i el descriví amb aquestes paraules:

«Mentre va durar la seva estança al Fort de la Mola, al Port de Maó, no sols ascendí a caporal primera, aquells que duen un galó daurat sobre la màniga, sinó que va estalviar i del sou que cobrava es va comprar un rellotge, un rellotge rus marca Roskoff. Una casta de rellotges que males llengües deien que els venien a pes, i no ho puc entendre perquè com que pesaven més que un escandall de volantí de serrans grossos, el seu preu havia de ser forçadament car. Eren de ferro pavonat, com els canons dels fusells, amb alguna incrustació daurada, una esfera prou historiada i tres tapes: una davant, per poder veure quina hora era i les altres darrera per poder atendre qüestions encara més tècniques, impressionava molt aquella maquinota. De fet l'ús popular del rellotge feia poc temps que havia començat i sols entre les persones una mica il·lustrades de la Mallorca de la segona meitat del segle XIX, per tant el meu padrí, amb el seu Roskoff, havia romput algun lligam amb la premodernitat, el temps ja s'anava fent més tot u, i més curt, l'espai encara

Àngela Massanet, Climent Garau i Arbona, Antònia Arbona i Colom, Climent Garau i Melis, Miquel Garau i Massanet, Francesca Colom.

no, però ja vindria. Me'n record d'aquell rellotge i el vaig provar de dur una temporada, es padrí se n'havia pogut comprar un de millor, més lleuger, tot i que era de plata, i amb una cadena que li lluia sobre el guardapit. El padrí tenia un posat prou elegant, fins i tot, el record una temporada amb uns mostatxos propis d'aquella època, la *Belle époque*, el rellotge i la cadena acabaven de fer el complet.»⁸

Consten també els documents que acrediten les llicències o permisos que li són concedits al llarg de tota la seva carrera: cinc dies aproximadament cada 10 mesos, a part d'alguns permisos de 30 dies per malaltia. Conservem una carta en la qual el repadrí Climent descriu tot l'episodi de la seva apendicitis, que comença el primer de novembre de 1921 amb un dolor i unes febres i acaba essent operat pel doctor Ferrando i finalment restablert el 10 de febrer de l'any següent. Esfereix constatar les dificultats que li posaven les autoritats per concedir-li, fins i tot en aquestes circumstàncies, una baixa per malaltia.

Aquests documents donen fe de l'estricta disciplina a la qual estaven sotmesos els torrers de far. El caràcter quasi militar del reglament intervenia en aspectes de la vida privada que avui serien inimaginables.

El seu llegat

El patrimoni cultural i familiar de la nostra família troba en aquest torrer el punt d'inflexió que permet superar segles marcats per una economia de subsistència.

En Climent Garau i Melis no ens va deixar cap llegat literari: tot just va usar l'escriptura per a omplir el llibre de servei de torrer, per a «suplicar» llicències quan estava malalt i per a mantenir una correspondència ben esparsa amb la família. En Climent Garau i Melis no va protagonitzar cap gesta militar: va fer el servei militar a Maó i va dur la sort de no haver estat enviat a cap de les terribles guerres colonials que condemnaren tants de joves com ell a la mort, a la mutilació o a la desesperació. En Climent Garau i Melis tampoc no va encalentrir cap cadira de cap casa consistorial o d'altres de més elevades. Valga aquest escrit com a petit homenatge a tots els que com ell han fet història des de l'anonimat i sense saber-ho. Gent que han empès les seves famílies cap a altres inquietuds i els ha obert possibilitats de coneixement i de subsistència. Gent que passa silenciosament perquè no pertany a les classes preseleccionades per a passar a la història.

Miquel Garau i Massanet, Àngela Massanet, Climent Garau i Melis, Magdalena Garau i Massanet.

NOTES

1 A Capdepera, en aquells temps de lluites entre liberals i conservadors, hi convivia dues bandes de música, una representació de cadascun dels bàndols. El meu repadrí, pel seu caràcter d'home d'ordre i rectitud, pensem que devia estar del costat dels conservadors, en la banda de música dels «neos».

2 «Faro de Columbretes. A 35 millas de Oropesa el peor destino que tuvo un torrero en los primeros faros», pàg. 180. Las ayudas en la navegación marítima en la historia. Rafael Soler Gayà. Ed. Ente Público Puertos del Estado, 2004.

3. És probable que abans d'obtenir la plaça definitiva del 1891, hagués fet suplències en diversos fars, però no tenim constància de la data d'inici. En qualsevol cas, atès que es casà amb la meua repadrina n'Àngela Massanet al 1888, hem de suposar que ho féu amb les oposicions aprovades.

4 Durant la guerra d'en Franco els meus repadrins, preocupats per la situació de la família Campins, els oferiren instal·lar-se amb ells a Mallorca durant tot el temps que fes falta.

5 El meu padrí tenia ensinistrat un gosset que li portava les botes per no fer patir els seus pares, que no sabien que practicava aquest esport «de risc».

6 Entre les persones amb qui ràpidament connectà i féu amistat hi trobem Guillem Forteza i Pinya, Miquel Ferrà, mossèn Salvador Galmés, Guillem Colom, Miquel Marquès, Joan Capó...

7 Per acomplir amb la tradició de donar llum al primogènit a ca els padrins paterns, la meua padrina es va instal·lar al far puntualment.

8 *Els Climentons*. Climent Garau i Arbona (en premsa).

CAP VERMELL

Publicat per capítols a *Cap Vermell* el 18, 19, 20 i 21 de febrer de 2016.